

Autor: Carlos Latuff

Základy amerického embarga vůči Kubě. Národní zájem nebo politická hra?

Carlos Ferrer

Vystudoval žurnalistiku, s profesionálními a akademickými vazbami na Českou republiku.

Několik let pracoval v iberoamerické sekci mezinárodního vysílání Českého rozhlasu a v současné době studuje doktorát v oboru mediálních studií na Univerzitě Karlově v Praze. Téma jeho práce je *Rozdíl v nakládání informací o dění na Kubě ve Španělsku a v České republice.*

14. ledna loňského roku americký prezident Barack Obama ohlásil zmírnění embarga, které bylo na Kubu uvaleno již v roce 1962. Od nynějška tak mohou někteří američtí občané, příslušníci vzdělávacích, humanitárních a náboženských organizací, získat povolení cestovat na ostrov. Patrně ještě důležitějším krokem je rozšíření možnosti zasílat peníze, protože nyní mohou Američané kubánského původu posílat svým rodinám až 2000 dolarů ročně. V důsledku tak bude moci jakýkoli Američan poslat peníze kterémukoli Kubánci, pokud se nebude jednat o vysokého funkcionáře komunistické strany.

Obamovo gesto, které představuje obrat proti politice bývalého prezidenta Bushe, je interpretováno jako krok k uvolnění embarga, nebo alespoň počátek diskuze, jehož logickým vyústěním je konec omezení cestování Američanů kubánského původu na Kubu, které bylo zavedeno v roce 2009. Poněkud latentní debata se proměnila v aktuální téma. Jak si obě strany oprášily staré argumenty z dob pádu sovětského bloku, jsou opět slyšet hlasy pro i proti.

Pokud zvážíme Obamův krok společně s výsledky posledních amerických voleb, pak dojdeme k závěru, že embargo má v současnosti malé šance na změny. Je zřejmé, že Kongres k němu zaujímá kladné stanovisko. Je to mimo jiné i proto, že zahraniční výbor řídí republikánka kubánského původu Ileana Ros-Lehtinen, odpůrkyně zrušení sankcí, kterou podporují i republikán Marco Rubio a demokrat Bob Mendéz, oba rovněž kubánského původu, a proto, že Sněmovnu reprezentantů opustili „reformátoři“ Byron Dorgan, Chris Dodd nebo Blanche Lincoln. Senát je naopak složen spíše proreformně a zastavil by tak jakýkoli pokus Ileany Ros-Lehtinen podmínky embarga zpřísnit.

Toto však neznamená, že by v budoucnu nemohly proběhnout změny. Nejpravděpodobněji se tak stane, pokud dojde k určitému přeskupení politických sil nebo vlivem nějaké zásadní události, která by mohla posunout názor veřejnosti na jednu nebo druhou stranu. Charakter tohoto embarga je určen především vnitropoliticky a nekoresponduje tudíž s obecnými zájmy zahraniční politiky USA.

Jako základ argumentace nám poslouží následující tvrzení:

- Kuba již nepředstavuje vážnou hrozbu pro bezpečnost Spojených států.
- Embargo nevede k pádu tamního režimu.

Kuba, symbolický nepřítel

Není pochyb o tom, že Kuba v době studené války představovala pro Spojené státy nebezpečí a to zejména kvůli geografické blízkosti. Nicméně, jakmile byla dokázána neproveditelnost komunistického ekonomického modelu a vzhledem k tomu, že již neexistuje možnost jeho rozšíření, se nebezpečí Kubu omezuje pouze na určitý symbol, ke kterému se upíná hlavně latinskoamerická extrémní levice, která vidí Kubu jako symbol antiimperialismu a rezistence. Kromě toho, že funguje jako ideologická základna pro Cháveze a další, nebyl Castro v posledních dvaceti letech schopen představovat ani vojenskou ani ekonomickou hrozbu, protože nedisponoval žádnými prostředky, které by mohly USA škodit. Není ani pravděpodobné, že by se to v nejbližší době změnilo.

Samozřejmě, pořád by bylo pro Washington lepší, kdyby kubánský režim padl, ale americká strategie tohoto embarga není v souladu se současnou politikou jak vůči jiným komunistickým, tak i nekomunistickým totalitním režimům. Ve skutečnosti Spojené státy udržují obchodní styky se zeměmi jako Čína nebo Vietnam a embarga, které uvalily na státy jako Sýrie, Myanmar nebo v menším měřítku Írán, nedosahují takové intenzity jako americké embargo vůči Kubě. V případě Sýrie, což je země, která představuje reálné nebezpečí, mohou Američané do země volně cestovat.

Embargo na Kubu představuje výjimku v americké zahraniční politice, která by se v podobných případech omezila jen na prodej zbraní, což je příklad Somálska nebo Venezuely. Tato omezení jsou pak dvousečnou zbraní – na jednu stranu dovolují aplikovat určitý nátlak na daný režim, ale na druhou představují ekonomické ztráty i pro zemi, která embargo zavede, protože tak přijde o zahraniční trh a možnost investic. Americká Komise pro mezinárodní obchod spočítala, že kdyby v roce 2008 nebylo v platnosti embargo, Spojené státy prodejem potravin Kubě vydělaly o 216 až 478 miliónů dolarů více.

Na druhé straně, zákon Helms-Burton z roku 1996 přenesl omezení na mezinárodní scénu - mimo jiné zakazuje obchod třetích zemí s kubánským majetkem, jenž byl konfiskován americkým občanům nebo prodej výrobků, které jsou alespoň z deseti procent americké, na Kubu. Ve světě tak roste nepopularita amerického embarga, které je zpochybňováno Evropskou unií, a které bylo několikrát odsouzeno drtivou většinou Valného shromáždění OSN.

Kámen v botě

Během Studené války bylo jasné, že embargo pomáhalo podrývat moc Sovětského svazu. Americké ministerstvo zahraničí spočítalo, že Sověty stálo každý rok asi 5 miliard dolarů, aby udrželi kubánskou ekonomiku při životě během let 1962 – 1989, kdy byla Kuba odtržena od svého bývalého hlavního ekonomického partnera, Spojených států.

Nová situace po pádu Sovětského svazu nepředstavovala nic dobrého pro účty Fidela Castra, což v devadesátých letech vyústilo ve vážnou ekonomickou krizi, ze které vyšla Kuba velmi oslabena (v roce 2000 byly ekonomické indikátory stále ještě pod čísly z roku 1989). Kdyby Kubu nepozvedla masivní venezuelská pomoc (8 miliard dolarů jen v roce 2008), finanční situace ostrova by byla mnohem horší. Přesto nyní Kuba trpí pomalým ekonomickým růstem a blíží se vlna nezaměstnanosti, která otestuje nesmělé reformy Raúla Castra. Je možné, že chronická krize vyčerpá ostrov a přispěje tak k pádu režimu; ale děje se tak díky americkému embargu?

Paradoxně, jak oficiální kubánské zdroje, tak protivníci režimu na Floridě se přehánějí v odhadech o dopadu embarga. Pokud uvěříme zprávám kubánského ministerstva zahraničí, mezi lety 2005 a 2006 byly způsobeny ekonomické ztráty ve výši 1 792 miliónů amerických dolarů – 1 350 miliónů v zahraničním obchodě, 184 ve finančních výkyvech a 258 v potravinové bezpečnosti, jinak řečeno, 4,4% kubánského HDP z daného roku. V roce 2009 byly ztráty podle několika zdrojů asi 4100 miliónů dolarů, asi 4,2% HDP. Pokud bereme v úvahu, že tato oficiální čísla kubánského režimu nemusí být přesná, a že metodologie jejich výpočtu je zpochybnitelná (zahrnuje jak reálné ztráty, tak potenciální příjmy), pak je na místě předpoklad, že embargo představuje pro Kubu určitou zátěž. Ani nejnadsazenější z těchto čísel ale nepředstavují nepřekonatelnou překážku a teoreticky by tato omezení neměla nijak ovlivnit finanční situaci ostrova, tím méně by mělo docházet k nedostatku potravin, léčiv nebo jiných hmotných statků různých typů.

Ve skutečnosti Kuba importuje zboží z jiných zemí a každoročně přivítá mnoho turistů z celého světa. Navzdory omezením pro americké občany, kteří nejsou kubánského původu, jich na Kubu – podle kubánského ministerstva turismu - přijede ročně asi 50 tisíc ilegálně. Kubánští ekonomičtí experti, kteří nejsou přívrženci režimu, jako například Carmelo Mesa-Lago, Antonio Jorge nebo Óscar Espinosa Chepe se shodují na tom, že fenomény jako snížená produkce třtinového cukru, materiální chudoba, skladba exportu typická spíše pro země třetího světa nebo hygienické

nedostatky jsou následkem ekonomického modelu Kuby, tj. systému plánované ekonomiky. Ve chvíli přitvrzení embarga zákonem Helms-Burton z roku 1996 se dokonce situace kubánské ekonomiky zlepšovala.

Samotné ministerstvo zahraničí USA ukazuje ve své zprávě, že nedostatek potravin je způsoben „malou ochotou liberalizovat ekonomiku země, malou rozmanitostí exportu a nutností splácet dluhy (...) které Kuba má již od dob sovětské pomoci ... Americké embargo způsobilo maximálně mírné zvýšení cen dopravy.“

Samozřejmě, pokud by pro Fidela Castra byl sociální a ekonomický blahobyt tak důležitý, reformoval by komunistický systém, který vládne na ostrově, již dávno. Pokud se podíváme na výsledky, tak zjistíme, že ani v případě přísného dodržování embarga, jako za dob Bushovy administrativy, to není dostatečná zbraň, která by přispěla k politickým a ekonomickým změnám. Embargo tak představuje kámen v botě, který ale nezabrání chůzi. Maximálně slouží k vyjednávání mírných ústupků, což se například projevilo nedávno při počátku soudu s Allanem P. Grosseem, který se uskutečnil krátce po uvolnění embarga oznámeného prezidentem Obamou.

Kuba, vnitřní záležitost

Protože důvody amerického embarga neodpovídají strategickým zahraničněpolitickým zájmům Spojených států, je třeba je hledat ve vnitrostátní politice.

Gallupův průzkum z roku 2009 indikuje, že 51% Američanů bylo pro zrušení embarga (většinu tvořili demokraté), 36% bylo proti. Pokud se na výsledek podíváme z hlediska ideového rozložení, 73% liberálů se vyslovilo pro ukončení embarga, zatímco pouze 37% konzervativců mělo stejný názor.

Tendence v průzkumu naznačuje spíše postoje proti embargu. 50% konzervativců je proti zrušení, číslo se zmenšuje v případě umírněných na 35%. Stranická příslušnost přináší ještě více pochybností: 44% republikánů, což je největší část, byť ne absolutní většina, by chtělo embargo zrušit.

Další průzkum, který realizoval Harris Interactive v roce 2010, ukazuje následující čísla: 40% Američanů by embargo zachovalo a 36% je pro jeho zrušení.

K tomuto názorovému rozdílu, jeho oscilacím a existenci, přispívá i rozdělení ideologického diskursu americké levice a pravice. Levice, která většinově

zaujímá tolerantní postoj vůči bratrům Castrovým, se přiklání ke zrušení nebo alespoň zmírnění embarga a často zpochybňuje surovost jejich politického režimu. Proti restrikcím se uvádí, že právě volný obchod a příliv turistů přinese na Kubu demokracii. Navíc by konec tohoto postoje „nepřátelských yankee“ nechal kubánskou oficiální propagandu bez hlavního argumentu a tím by se zlepšila i image Spojených států na Kubě.

Z ekonomického pohledu by si polepšily zejména americké firmy v turistickém a zemědělském průmyslu, protože by se jim tak otevřel nový trh. Proto zástupci středozápadních států (se silnými zemědělskými zájmy) a turistického průmyslu ve Washingtonu lobbují pro zmírnění amerických sankcí. Návrh zákona, který byl předložen v roce 2010, měl za cíl povolit Američanům cestovat na Kubu a zjednodušit obchod s potravinami a byl podporován různými zemědělskými organizacemi a Americkou obchodní komorou.

Pravice, která je tradičně agresivnější v zahraniční politice, vidí Kubu stále jako symbol boje a klade důraz na totalitní aspekty režimu. Jejich pozice vychází z toho, že se Kuba vnitropoliticky nezměnila a neposunula dopředu, proto neexistuje ani důvod ke zrušení sankcí. Jednostranně zrušit embargo by byla demonstrace slabosti, která by Castrovi pouze dodala odvalu. Na druhou stranu se předpokládá, že ekonomické benefity, které by se na Kubě vyprodukovaly, by nevedly ke zvýšení kvality života, protože jde o stát s centrálně plánovanou ekonomikou.

Mezi americkými Kubánci - logicky proticastrovskými - převládá názor, že vzdání se embarga by znamenalo ústup, a i když se zdá, že přichází nová generace s jiným názorem, všech šest kubánských Američanů v Kongresu je proti uvolnění embarga. Tato ideologická pozice vytvořila velmi strategickou skupinu asi jednoho miliónu Američanů kubánského původu, kteří žijí na Floridě a kvůli tomuto postoji volí republikány.

Oba názorové proudy používají evidentně ideologické důvody, které se obtížně dokazují. Pokud chceme nalézt slabé body, vidíme je například na turismu na Kubě. Na ostrov míří každoročně tisíce cizinců, mezi nimi je spousta Američanů i španělsky mluvících turistů, rovněž na ostrov přichází čínští, evropští a kanadští investoři, ale nic z toho zatím nevedlo k žádným politickým změnám.

Co se týče otázky, jestli embargo slouží Castrům jako nástroj propagandy, tak odpověď je určitě kladná, jen jde o to, v jakém období a do jaké míry, protože například ze začátku bylo embargo ze strany oficiálních médií považováno za neškodné a neúčinné.

Na druhou stranu se nedá popřít to, že nárůst zásilek ze Spojených států a vyšší počet turistů mohou znamenat zlepšení podmínek v životě mnoha Kubánců. Co se týče mocenské pozice Spojených států vůči Kubě, až dosud embargo nikdy nezastavilo Castra při konfrontaci s USA či při vnitrostátních represích. Vzpomeňme si, že při několika příležitostech, kdy to vypadalo, že embargo bude zmírněno, Castro provedl nějaký radikální krok. Naposledy k takové situaci došlo v roce 1996, kdy jeho vláda nařídila sestřelení dvou amerických sportovních letadel, přičemž zemřeli čtyři členové posádky. Jak se dalo očekávat, tento incident měl za následek schválení zákona Helms-Burton, který se prezident Clinton předtím snažil zastavit.

Zda změkčit nebo přitvrdit embargo je tak spíše otázkou zalíbení se voličům, aniž by se reálně očekával dopad na změnu režimu. Zvýšený tok zásilek, který se letos předpokládá, by mohl poskytnout kapitál až půl milionu Kubánců, kteří budou propuštěni a donuceni, aby se z nich staly osoby samostatně výdělečně činné. Znamená toto krok směrem porážce kubánského komunismu, nebo by to naopak vedlo k upevnění pozice bratří Castrů? Odpověď záleží spíše na straně politického spektra, z níž se na věc hledí, než na objektivní analýze situace.

Závěr

Argumenty obou stran amerického politického spektra nejsou založeny na žádné precizní ekonomické nebo sociologické analýze, následují spíš logiku vnitropolitických her, které se občas opírají o konkrétní čísla nebo data. Stav embarga se bude odvíjet od vnitropolitické situace latinskoamerických zemí, od politické orientace momentální vlády USA a od postojů nové generace amerických Kubánců. A i když jsou výsledky embarga pochybné, ekonomické výhody jeho zrušení se nezdají natolik důležité, aby ospravedlnily tak riskantní politický krok.

Kuba zkrátka začala hrát menší roli v zahraniční politice Spojených států, čímž se zvětšil prostor pro vnitropolitický aspekt věci. To je fakt, který by měl být brán v potaz při dalších akademických úvahách na téma embargo a jeho důsledky.

Latin-American Insight

„Latinská Amerika se vrací do centra pozornosti nejen z geopolitických důvodů, ale hlavně kvůli růstu ekonomických zájmů a role tohoto regionu ve světě. Integrace a účast Latinské Ameriky se promítá i do rostoucího počtu mezinárodních projektů. A přestože Evropská unie nebo Spojené státy mají několik strategických partnerských smluv se zeměmi v regionu (např. s Chile, Mexikem nebo Brazílií), potenciál jejich integrace a spolupráce na mezinárodní úrovni není zdaleka vyčerpán. Některé státy jako Venezuela, Kuba nebo Nikaragua jsou příliš zaneprázdněny interními změnami a politickými transformacemi, což se promítá i na možnostech jejich účasti na mezinárodní scéně. Cílem programu „Latin-American Insight“ je otevřít prostor pro analýzu těchto témat a zvýšit v České republice informovanost a povědomí o situaci v Latinské Americe.“

Carlos González Sháněl
Vedoucí Centra analytických studií pro Latinskou Ameriku (CASLA)
Respekt Institut

Koordinátorka projektu Latin-American Insight

Begoña Mateo-Sidrón Álvarez
Projektová manažerka

Mexiko, Střední Amerika a Karibik
Respekt institut CASLA

Telefon: (+420) 776508720
E-mail: casla@respekt.cz
Website: www.respektinstitut.cz

Odborná revize: Jakub Klepal

Překlad: Lukáš Vajda

Korektura: Karolína Šafránková

Tato publikace je součástí programu *Latin American Insight*, který byl vytvořen za účelem analýzy aktuálních latinskoamerických témat. Autorovy názory v tomto článku nemusí nutně respektovat názor Respekt institutu, AMO a Fora 2000.